

HEIDEAARDSTER *GEASTRUM SCHMIDELII* VITT.

Tekst – P.-J. Keizer (Nederlandse Mycologische Vereniging)

Recent gebruikte synoniemen:

Geastrum nanum Pers.

Herkenning

Karakteristiek: Aardsterren bestaan uit een uitgespreide slippenkrans die een rond bolletje draagt. Bij rijpheid kunnen de stofachtig droge sporen het bolletje via de mondopening verlaten. De heideaardster is klein, de slippenkrans is 2 - 3 cm breed. Het bolletje is 5 - 11 mm breed, gesteeld en met een geplooid, als een puntje uitgetrokken mondopening. De naam heideaardster dekt niet helemaal de standplaats; buiten heidevegetatie komt deze soort vaker voor.

Beschrijving: De slippenkrans bestaat uit 6 - 9 slippen, in uitgespreide toestand 2 - 3 cm breed, bovenzijde crèmekleurig, bij ouderdom bruin, onderzijde vergroeid met deeltjes aarde en humus. Het bolletje staat op een tot 2 mm hoog steeltje, maar dit kan bij heel jonge exemplaren moeilijk te zien zijn. Het bolletje is 5 - 11 mm breed, rondachtig, bleek grijsbruin of lichtbruin en glad. Bij jonge exemplaren is het bolletje bezet met zeer fijne wittige korrelige kristalletjes. Mondopening scherp begrensd, puntig toelopend, duidelijk geplooid - gevord, 1 - 2 mm hoog.

Te verwisselen met

Op dezelfde standplaatsen komt geregeld ook de kleine aardster *Geastrum minimum* voor, die ongeveer even klein is, maar een gladde, gewimperde (en geen geplooid) mondopening heeft. De baretaardster *Geastrum striatum* heeft een geplooid mondopening maar een scherpe rand rondom de onderzijde van het bolletje (bij heideaardster hooguit zwak en afgerond) dat meestal donkergrijs en min op meer als een baret samengedrukt is.

Biotoop

De heideaardster groeit vrijwel uitsluitend in de kustduinen. De soort staat daar in open droge vegetatie op kalkhoudende bodem en in mindere mate op kalkarme standplaatsen. De standplaats bestaat vaak uit plekken waar mossen en open zand een mozaïek vormen. De plekken liggen vaak aan de rand van struwelen met struiken als kruipwilg of liguster. In de kalkarme duinen groeit de heideaardster ook wel tussen struikheide of kraaiheide. Hier is dan waarschijnlijk wel enige invloed van instuivend kalkhoudend zand. De aanwezigheid van konijnen met hun gegraaf en gegraas is waarschijnlijk gunstig.

Geregeld komen op groeiplaatsen van de heideaardster ook andere soorten aardsterren voor, en ook diverse andere soorten aan schraal duingrasland gebonden paddestoelen.

Levenswijze

De heideaardster leeft van dood organisch materiaal dat zich in de bodem bevindt (saprotroof) en is net als veel andere soorten aardsterren en buikzwammen goed aangepast aan droge omstandigheden.

Inventarisatie

Het inventariseren van deze soort bestaat uit het bezoeken van potentiële standplaatsen in de periode september - november. Uitgedroogde vruchtlichamen zijn nog tot in het volgende voorjaar zichtbaar. Het vinden van de kleine aardsterretjes vergt gedegen speurwerk en een goed "zoekbeeld".

Verspreiding in Europa

De heideaardster komt voor van Zuid-Scandinavië tot aan het mediterrane gebied, ook in streken met een continentaal klimaat.

Verspreiding in Nederland

De heideaardster komt vrijwel uitsluitend voor in de kustduinen van Zeeland tot en met de Waddeneilanden. Enkele oude waarnemingen komen van de kust van de voormalige Zuiderzee en van Gelderland.

Verspreiding van de heideardster voor (cirkel) en vanaf 1980.

Trend

De heideardster volgens oude literatuur algemeen geweest maar is nu een tamelijk zeldzame soort. De heideardster is achteruit gegaan. Oorzaken zijn wel de sterke toename van struiken en hoge grassen in de duinen en daarmee de afname van open (korst)mosrijke vegetatie.

Bedreigingen

De belangrijkste bedreiging voor de heideardster bestaat uit het verder dichtgroeien van open duinvegetatie die rijk aan mossen en korstmossen is. De toegenomen atmosferische depositie van stikstofverbindingen en de sterke afname van konijnen in de duinen zorgen voor een snellere en andere vegetatiesuccessie. Waarschijnlijk hebben maatregelen tegen verstuing in de duinen (zoals takkenbossen uitleggen) een ongunstig effect gehad op de heideardster. Betreding door recreanten leidt al gauw tot beschadiging van de vegetatie.

Beheer

Het ideale beheer voor groeiplaatsen van de heideardster is een lastige opgave. De instandhouding van open schrale duinvegetatie berust op een ingewikkeld samenspel van effecten van zeewind die zand en zout kan meevoeren, graas- en graafactiviteiten van konijnen, de hellingshoek en expositie van het terrein en vegetatiesuccessie. Kleinschalige verstuing in de open duinen is waarschijnlijk gunstig. De aanwezigheid van konijnen is ook gunstig, maar lastig te beïnvloeden. Periodiek verwijderen van opslag van struweel kan mogelijk de konijnenstand helpen. In het buitenland komt de heideardster vaak voor op door grote dieren begraaide terreinen. Begrazing met grote grazers in het buitenduin leidt snel tot beschadiging door vertrapping van de kwetsbare vegetatie, maar is in kalkhoudende duinen wellicht beter toe te passen dan in droge kalkarme duinen.

Kansen

De beste kansen voor het voortbestaan van de heideardster liggen in de kustduinen. Hier kan een combinatie van de volgende maatregelen toegepast worden: kleinschalig verwijderen van struikopslag en hoog gras (o.a. duinriet), bevorderen van kleinschalige verstuing, bevorderen van de konijnenstand. Begrazing met grote grazers zou kunnen, maar vraagt nauwkeurig onderzoek naar de positieve effecten ervan.

Literatuur

Jalink, L.M. 1995. De aardsterren van Nederland en België. *Coolia* 38 Supplement.

Sunhede, S. 1989. Geastraceae (Basidiomycotina). *Synopsis Fungorum* 1. Fungiflora, Oslo, Norway.

Heideaardster *Geastrum schmidelii*. Foto: Peter-Jan Keizer.

Heideaardster, open duingrasland. De soort is te vinden op de duinhelling op de voorgrond. Foto: Peter-Jan Keizer.